

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

תחת אשר לא עבדת את ה'
אלקיך בשמחה ובטוב לבב

הלכה

האם תשובה פוטרת ממיתת
בי"ד

פרשת כי תבוא תשפ"ז

שנה כ"ז – קובץ כ"ט [תתקנ"ז]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת כי תבוא

האם תשובה פוטרת ממיתת בי"ד

"והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך וכו' ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום ובינך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ל' א'-ב').

"כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא וכו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו" (שם י"א-י"ד).

א

מדוע תשובה אינה פוטרת מעונשי בי"ד

הנה הפליגו חכמינו במעלת התשובה, עד שאמרו (יומא פ"ו ע"ב) בתשובה מאהבה שזדונות נעשין לו כזכויות, וכבר כתב הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ז הלכה ד'):

"ואל ידמה בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו, כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהם כובשים את יצרם יותר מהם".

ויש לעיין לפי זה בטעם הדבר דמבואר במכות (י"ג ע"ב) דלא אהני ליה תשובתו להפטר ממלקות ומיתת בי"ד, ובשלמא בעונשי ממון מובן מדוע אין התשובה פוטרתו מתשלומין משום שעיקר התשלום אינו להעניש את החייב אלא לפצות את הזכאי, אבל בעונשי גוף איך יענש לאחר שנקי הוא מכל חטא ועוון וזדונותיו זכויות הם, והלא "נקי וצדיק אל תהרוג" אמרה תורה.

וכבר נחלקו גדולי הדורות בתשובת שאלה זו.

האם תשובה פוטרת ממיתת ב"ד

כתב הנודע ביהודה (או"ח קמא סימן ל"ה) דע"כ אין התשובה מועילה לפטור אדם מעונש ב"ד דא"כ בכדי להיפטר מעונשו יאמר כל עבריין שחזר בתשובה, וז"ל:

"אלא ודאי גזה"כ היא שאלמלא כן בטלו עונשי התורה בכללן ואין אדם שיומת בב"ד כי יאמר חטאתי והנני שב, וכיון שהקב"ה רצה ליתן עונש מיתה על קצת עונות כדי שיתירא האדם מלעבור לכן נחוץ הוא שלא תועיל התשובה להציל ממיתת ב"ד".

הרי לנו דעת הנוב"י, כיון דעיקר העונש אינו אלא למען ישמעו וייראו, ואם כן ע"כ גזה"כ שלא תועיל התשובה דאל"כ הלא בטלו עונשי ב"ד [והנוב"י הוכיח לפי דרכו דעיקר התשובה אינו אלא חרטת הלב, ולא תיקונים וסיגופים, דאם המעשה עיקר התשובה ולא כונת הלב, הלא יכול להביא עדים שהתענה והסתגף ויכופר לו עי"ש]. וכדברי הנוב"י כתב כבר המבי"ט בספר בית אלקים (שער התשובה פ"ב).

והחיד"א בשו"ת טוב עין (סימן ו') וכן בשו"ת יוסף אומץ (סימן ל"ה) ובספרו עין זוכר (מערכת המ' אות כ') כתב לדחות את דברי הנוב"י, ונקט דלאו משום גזה"כ היא, אלא משום דאין ביד הבי"ד לבחון כליות ולב ואדם יראה לעינים ומשו"כ אין ביד הבי"ד לקבל תשובת החוטאים עי"ש.

ובשו"ת אור גדול (סימן א' ד"ה ואכתי) כתב להוכיח דע"כ אין הטעם שאין התשובה פוטרת משום דלא ידעין אם באמת חזר בתשובה או לא אלא גזה"כ הוא, שהרי אמר ר' עקיבא במכות (י"ג ע"ב) דחייבי כריתות ישנם בכלל מלקות, דאם עשה תשובה ב"ד של מעלה מוחלין לו. והרמב"ן במלחמות שם (ד' ע"א מדפי הרי"ף) פירש על פי זה בשתי דרכים מדוע עונש מלקות חמור מכרת, הא', משום דבעונש מלקות לא מהני תשובה ובעונש כרת מהני תשובה. הב', דאין זה נחשב לשתי רשעיות שהרי יכול הוא להפטר מן הכרת ע"י תשובה. ואת"ל דאף בחייבי מלקות אליבא דאמת מהני התשובה, שוב אין מלקות חמורה מכרת.

ובאמת נראה יותר דאין ראיה כלל מדברי הרמב"ן, דמסתבר טפי לומר דמה לן מהו טעמא דמילתא, הלא סו"ס התשובה פוטרת מכרת ואינה פוטרת ממלקות, וממילא אין כאן אלא רשעה אחת, ויש במלקות חומר דאף אם ישוב בתשובה שלימה כאלעזר בן דורדיא מ"מ אינו נפטר מידי עונש מלקות.

האם תשובה פוטרת ממיתת ב"ד

ובאמת לא ירדתי לסוף דעתו של החיד"א בהשגתו על הנוב"י, דע"כ צ"ל אף לטעמיה דלא מסברא בעלמא קבעו שאין התשובה פוטרת מעונשי ב"ד משום שאין אנו בוחנים כליות ולב, דהא אין מענישים מספק, אלא ע"כ גזירת הכתוב הוא דאל"כ בטלו לגמרי דיני עונשים, וכיון דע"כ גזה"כ הוא הרי הן הן דברי הנוב"י ואין ביניהם ולא כלום, וצ"ע.

וראיתי להגר"י ענגיל בגליוני הש"ס במכות (שם) שהאריך בשתי הדרכים הנ"ל, והביא הרבה מקורות וצדדים לכאן ולכאן כדרכו בקודש דרך נשר בשמים ואכמ"ל, אלא שביאר קצת בסגנון אחר דאינו נפטר ע"י תשובה, דכיון דתשובתו ספק היא מוקמינן ליה אחזקת חיוב עי"ש. ולדרכו נחא טפי מה שתמהנו על דברי החיד"א דאם יש ספק לנו אם חזר בתשובה או לא איך נהרגנו מספק, ולדברי הגר"י ענגיל נחא דבמקום ספק אזלינן בתר חזקה, וז"פ.

ולכאורה קשה להבין את טעמם של החיד"א והגר"י ענגיל דא"א לפוטרו ע"י תשובה כיון שאין האדם בוחן כליות לדעת אם אכן לבו עמו, והלא בהרבה תחומים דין ב"ד מבוסס על הערכת דעתו ולבו של אדם, וכשם שהחוטא חוזר לחזקת חברות משינהג מנהג חברות כמבואר בסנהדרין (כ"ה ע"ב) ובשו"ע חשן משפט (סי' ל"ד סעיף ל"א – ל"ה), וכן לגבי קבלת גירות דבעינן קבלה גמורה של עול מצוות, וכאשר ב"ד משתכנע שאכן כוונת הגר לקבל עול מצוות בלב שלם מקבלין אותו, אם כן כמו"כ כאשר יראה לבי"ד שאכן הוא חוזר בתשובה ונוהג מנהג הצדיקים מדוע לא נפטור אותו מן העונש.

ועיין בגליוני הש"ס (שם) שהקשה לפי מש"כ הרדב"ז (ח"ג סימן תתקכ"א) דכל שבא להודות על עבירה שבידו קודם שבאו עדים תשובה גמורה היא והוא כשר לעדות ולשבועה, דבכה"ג למה לא יפטר מעונש ב"ד עי"ש. ועוד מה נענה כאשר העבריין תלמיד חכם הוא, והרי אמרו (ברכות י"ט ע"א): "אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה, שמא ס"ד, אלא ודאי עשה תשובה", הרי שיש לתלות שודאי עשה תשובה ואיך נהרגנו, וי"ל בכ"ז ואכמ"ל.

אמנם לולא דבריהם היה נראה יותר לומר, דבאמת כל ענין התשובה לא ניתנה אלא בין אדם למקום, דמחסדי השי"ת הוא שתקבל תשובת החטאים וכמ"ש רבינו יונה

האם תשובה פוטרת ממיתת ב"ד

בשע"ת (ש"א סעיף א'), ולא ניתנה מתנה זו לישראל אלא לכפרה ולטהרה בידי שמים, ואין בה ענין כלל לעונשי ב"ד.

ויסוד הדברים בירושלמי מכות (פ"ב ה"ו, דף ז' ע"א):

"שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו, אמרה להם "חטאים תרדף רעה", שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמרה להם "הנפש החוטאת היא תמות", שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו, אמר להן יעשה תשובה ויתכפר לו".

הרי לן שאין התשובה מתקבלת לא לפי החכמה ולא לפי הנבואה אלא מתנת אלקים היא, ואילו הבי"ד אינו דן אלא לפי החכמה והנבואה, ורק בדין שמים גזר הקב"ה "שובו בנים שובבים ארפא משובתם".

ומה מאוד שמחתי כשראיתי שוב שכך כתב הכהן הגדול מאחיו רבי צדוק מלובלין בתקנת השבים (עמוד פ"ו בסוגריים), ולאחר שהביא את דברי הנוב"י שזהו למען ישמעו ויראו, וטען לעומתו דאין עיקר העונש כדי להרתיע ולהפחיד, שהרי יוכל החוטא בקל להשתמט מעדים והתראה, ושוב דחה גם את דברי החיד"א דמ"מ איך יענש אדם ויהרג מספק, ולבסוף כתב כדברינו ואף הוא רמז לדברי הירושלמי עי"ש.

ונראה דאין כוונת הדברים משום דמפתח התשובה לא נמסר בידי אדם ואינה אלא ביד יוצר בראשית, דבאמת נצטוינו לקבל תשובת החוטא ולמחול ולסלוח, וכן נצטוינו להתהלך בדרכיו ולדבוק במדותיו, ועוד דהרי גם בהלכה הפסוקה יש משקל לתשובה בדרך שבו בעל העבירה חוזר לחזקת כשרות לעדות ולכל דבר, כמבואר בחשן משפט (סוף סימן ל"ד). אלא שהתשובה ממדת הרחמים היא, ובית הדין יונק את כל כחו וסמכותו ממדת הדין, ו"אלקים נצב בעדת א-ל" כתיב, ואין רחמים בדין, כך נלענ"ד עיקרן של דברים.

והנה כתבו התוס' ביבמות (כ"ב ע"ב ד"ה כשעשה תשובה) דאף מי שחייב נידוי אין התשובה פוטרתו. ויש לעיין בביאור הדברים לפי דברי הנוב"י והחיד"א, אך לדרכנו הדברים פשוטים משום דבכל הנוגע לבי"ד אין התשובה מועילה, ומפתח של התשובה נמצא אך ורק בידו של הקב"ה, ודו"ק בזה כי קצרתי.

ב

מעוות לא יוכל לתקון

הן חזיתי לשנים מגדולי פולין ולמדניה המובהקים שהתפלמסו בשאלה הנוגעת אף היא לתוקף התשובה לגבי דיני התורה ועונשיה.

הגר"י פיעטרקובסקי בספרו הנחמד פסקי תשובה (סי' ע"ד בהגה"ה ד"ה אם כנים) העיר במי שבא על הערוה והוליד ממזר ושוב חזר בתשובה למה לא יטהר הממזר, והלא אין ממזרות אלא בביאת איסור וכיון שהחטא נעקר למפרע והרי הוא כאילו מעולם לא חטא ועדיף מאונס, למה יהיה הבן ממזר.

וכתב שם לתרץ (בהערות בסוף הספר) בשם הגאון רבי יעקב מאיר בידרמן עפ"י דברי הגמ' ביבמות (כ"ב ע"ב): "אמר ר"ש בן מנסיא, מאי דכתיב (קהלת א' ט"ו) 'מעוות לא יוכל לתקון', זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר", הרי דכל שהוליד ממזר לא מהני תשובה. והגרי"פ חזר וטען לעומתו דלמה לא נימא כהא דמצינו "גיטו וידו באין כאחד", דאם נימא דמהני התשובה לעקור את החטא למפרע ולטהר ממזרים שוב לא הוי 'מעוות לא יוכל לתקון' עי"ש.

אמנם בגוף הסוגיא ביבמות איתא, דעל אף שהוא מעוות לא יוכל לתקון, מ"מ אם חזר בתשובה חייב הבן בכבודו ד"השתא מיהת עושה מעשה עמך הוא". ובפשטות נראה בכוונת הגמ' דבאמת מהני תשובה אף בהוליד בן ממזר, אלא שהמעוות אינו בר תיקון ולעולם נשאר רושם החטא בעולם שהרי ממזר הביא לעולם, אך אין זה נוגע כלל לתשובה.

אמנם במק"א דנתי לפרש דכוונת הגמ' דבאמת אינו מתכפר אלא דמ"מ צדיק הוא מאחר שעשה תשובה, דאף אם מעוכב כפרה הוא אין עיכובו מונע לטהרה. וכך נראה לכאורה מדברי רש"י בחגיגה (ט' ע"א): "שהביא פסולים בישראל ויהא זכרון לעונו ולפיכך אין עונותיו נמחקין בתשובה", ועדיין צ"ע.

ובגוף קושית הפסקי תשובה הנ"ל נראה פשוט כביעתא בכותחא דלק"מ, דאף אם תשובה מהני מ"מ מעשה הביאה עצמו הוא מעשה איסור, ואין ממזרות תלויה אלא בחפצא דעבירה. הגע בעצמך וכי חש"ו או האונס שבאו על הערוה לא יהא הולד ממזר, ואין בזה זה ענין לתיקון התשובה כלל וכלל.

האם תשובה פוטרת ממיתת ב"ד

ג

השב בתשובה אם שייך בו עונשין שלא מן הדין

הנה אף שנתבאר הלכתא בטעמא דלא מהני תשובה כלל בכל הנוגע לעונשין ב"ד ולממזרות, מ"מ נראה דמהני תשובה באופן שבי"ד מכין ועונשין שלא מן הדין, דכיון שאין עונש זה מעיקר דין תורה אלא משום מצות הבי"ד להעמיד את הדת על תילה, תלוי הוא בנטיית לבם של הדיינים, ומן הראוי לנהוג בחמלה עם החוטא ששב אל ה' בכל לבו.

ודבר זה למדתי מפי שלשה מגדולי רבותינו הראשונים.

הרשב"א בשו"ת (ח"ה סימן רל"ט) נשאל על נער כהן שנחשד בערוה וקנסוהו למנוע ממנו מתנות כהונה, ושוב חזר בתשובה. וכתב הרשב"א:

"אם רואה אתה שחזר בו נסה נא אותו ותן דעתך עליו, אם יתחרט וישוב מדרכו הרעה יסרהו קצת על הקודם, ופשוט ידך עליו לקבלו בתשובה".

הרי דבכל הנוגע לעונשין שלא מן הדין יש להקל על השב. וכע"ז כתב גם בשו"ת זכרון יהודה לרבי יהודה בן הרא"ש (סימן מ"ז) ובשו"ת הריב"ש (סימן רפ"א) עי"ש.

ומשום כך יש לתמוה על מש"כ בשו"ת פנים מאירות (ח"א סימן צ') במי שחילל את השבת והרב רצה לנדותו, ופסק שם דאף שחזר בתשובה שלימה מנדין אותו, וזה עפי"ד התוס' ביבמות (שם) דאף בנידוי אין התשובה פוטרת. אך נראה יותר דאין דבריהם אמורים אלא במי שחז"ל חייבוהו בנידוי, ולא בפלוני שהרב רצה לנדותו שלא מן הדין, ודו"ק בזה.

ד

בענין תשובת אנשי עיר הנדחת

כתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה (פ"ד הלכה ו'):

"היאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראויה להעשות עיר הנדחת, בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין עד שידעו בראיה ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו

האם תשובה פוטרת ממיתת ב"ד

לעבודת כוכבים. אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם, אם חזרו ועשו תשובה, מוטב, ואם יעמדו באולתן בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר, וכשתבקע מיד מרבין להם בתי דינים ודינים אותם".

ובראב"ד שם כתב:

"א"א טוב הדבר שתועיל להם התשובה, אבל לא מצאתי תשובה מועלת אחר התראה ומעשה".

וכתב שם במגדל עוז:

"ואני אומר כי טעות סופר היה בספרו וכבר בדקתי בספר שהוגה בכתבת ר"מ ז"ל וחתימתו ואין כתוב בו אח"כ חוזרים, ואפ"ה תמה אני למה לא תועיל אחר כל דבר שבעולם והרי כתיב שובו בנים שובבים".

ודבריו פלא וכי עלה על דעתו דתשובה מהני לפטור מעונשי מלקות ומיתה. ואפשר שזה גופא כוונת המגדל עוז, ולא בא אלא לשאול שאלת כל הגדולים הנ"ל למה לא תועיל התשובה לכפר ולבטל עונשי ב"ד. אך באמת תימה גדולה היא שתועיל תשובת אנשי עיר הנדחת לפטרן מן העונש.

ובכסף משנה שם כתב:

"וי"ל שמה שכתב רבינו ששולחים להם שני ת"ח להזהירם וכו' אינה התראה גמורה מאחר שאינה לכל אחד בפרט".

ולא ירדתי לסוף דעתו כלל, משום דהתראה זו שכתב הרמב"ם אינה אותה התראה שהתרו בהם טרם שעבדו עבודה זרה, אלא התראה שאם יוסיפו לחטוא ייענשו ולאחר שהותרו חזרו בתשובה, ומ"מ תמה הראב"ד איך תועיל התשובה אחר שעבדו עבודה זרה בהתראה, וא"כ מה תירץ הכס"מ.

והנראה בזה, דאף דלא מהני תשובה לפטור את החוטא מעונש ב"ד, מ"מ מהני התשובה לדונם כיחידים שעבדו עב"ז שדינם בסקילה, ולא כדין עיר הנדחת שדינם

האם תשובה פוטרת ממיתת ב"ד

בהרג ונשיהם וטפם נהרגים וממונם אבד, ושוב ראיתי שכ"כ בצפנת פענח על הרמב"ם (שם).

ואפשר עוד בזה, דבאמת יפלא למה אמרה תורה בעיר הנדחת שגם נשיהם וטפם נהרגים וממונם אבד, ולא מצינו כזאת אלא במלחמת שבעה עממין. ונראה מזה לכאורה דגדר עיר הנדחת הוא, דכיון שרוב העיר עבדו עבודה זרה, והציבור כולו פירש מן הכלל להיות שורש פורה ראש ולענה, דינם כדין אויב ועושין בהם מלחמה, ובמלחמת מצוה גם טף ונשים נהרגים וכלשון הרמב"ם שם: "מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא והן צרין עליהם ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר", עי"ש. וכיון דדין מלחמה היא, הרי מצינו במלחמה שקוראין לאויב לשלום אם יכנע, והכא נמי אם יחזרו למוטב בטל מהם דין עיר הנדחת ואת העובדים ידונו כל אחד כדין העובד עבודה זרה.

אך באמת נראה יותר בסגנון אחר, דעיקר גדר עיר הנדחת משום שיצאו מן הכלל ופירשו מן הציבור לעבוד אלהים אחרים, וכיון שחזרו בתשובה חזרו לחיק עם ה' לחסות בצילו ית"ש ואין בהם דין עיר הנדחת.

עכ"פ יסוד הדברים הוא דכל עוד לא המרו אנשי העיר את פי שליחי הבי"ד אלא חזרו למוטב לא נעשו עיר הנדחת מעיקרא, ולא שהתשובה מכפרת ומבטלת את עונשו של העובד עבודה זרה הרובץ על כל אחד ואחד כמבואר.

והדברים מתיישבים על הלב ביותר, דהנה נושאי כליו של הרמב"ם לא הביאו מקור לדבריו, אך המלבי"ם הביא שמקורו בספר יהושע (פרק כ"ב) דלאחר שבני ראובן בנו מזבח מעבר לירדן שלח יהושע את פנחס ועשרה נשיאים להזהירם, ומכאן שיש להזהיר את העיר לפני הכרזתה כעיר הנדחת, ודו"ק בכ"ז כי נכון הוא.

ה

מקום שבעלי תשובה עומדין

איתא בברכות (ל"ד ע"ב):

"ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך. ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו, מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר שלום

האם תשובה פוטרת ממיתת ב"ד

שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק ברישא והדר לקרוב. ורבי יוחנן אמר לך, מאי רחוק, שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא, ומאי קרוב, שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו השתא".

וחידוש עצום מצינו ברש"י בביאור דברי הנביא ישעיהו (נ"ז י"ט):

"בורא נוב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו".

וכתב רש"י (ד"ה לרחוק) "שניהם שוין מי שנתיישן והורגל בתורתו ועבודתו מנעוריו ומי שנתקרב עתה מקרוב לשוב מדרכו הרעה אמר ה' ורפאתיו מחליו ומחטאיו".

הרי שהצדיק מעיקרא ובעלי התשובה כאחת הן שוין, ולכאורה זה לא כר' אבהו ולא כר' יוחנן. ונראה דאין כונת הפסוק לשקול מעלתם זה לעומת זה, וזה כנגד זה, אלא ששניהם חביבין כאחד אצל הקב"ה, וכולם אהובים וכולם ברורים. ועדיין צ"ע.

ועיין עוד ברבינו יונה על אבות (פ"ג מט"ז ד"ה והחנוני):

"ומה שאמר אין צדיקים גמורים עומדין במקום שבעלי תשובה עומדין שם. ר"ל שבעלי תשובה יש להם להפרש מן המותר כענין שחטא בו, כמו אם עבר על העריות, ואפילו באשתו יש להתנהג עמה במדת הפרישות בדבר שחטא בו יפרוש ואפילו מן המותר יותר ממה שהצדיקים גמורין צריכין לעשות".

וחידוש עצום הם דבריו דבאמת כו"ע מודים שצדיק גמור עדיף ונעלה מהבעל תשובה, ומה שאמרו דבמקום שבע"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, אין כונתם אלא שבעה"ת צריך זהירות יתירה וגדרים וסייגים שלא יחטא, והדברים חידוש, ואינם מתיישבים בסוגיית הגמ' שבה נחלקו להדיא מעלתו של מי גדולה משל חבירו, וכפי שפירש הרמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ד):

"ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו, אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, כלומר

האם תשובה פוטרת ממיתת בי"ד

מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם".
וצ"ע.

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב

**"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב
מרב כל. ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא
ובעירם ובחוסר כל ונתן על ברזל על צוארך עד השמידו
אתך" (דברים כ"ח מ"ז – מ"ח).**

כבר הארכנו פעמים רבות לבאר שכל מעלתו ורוב שגבו של מעמד הר סיני היתה בקבלת עול מלכות שמים בשמחה, ידעו אבותינו כשעמדו רגלם על הר סיני שעול עבדות הם מקבלים על עצמם, עבדות קשה, תרי"ג מצוות על פרטיהן ודקדוקיהן, לעולם לא יזכו עוד לחירות וחיי הפקר, עבדים יהיו ועול ינתן על צוארם. הלא עבדא בהפקירא ניחא ליה, בדרך הטבע היו צריכים להיות שרויים בצער ובשברון לב, ולא היא, בשמחה ובששון הקדימו נעשה לנשמע ובכך המליכו את הקב"ה, ומדה כנגד מדה זכה כל אחד מהם לשני כתרי מלכות אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וזו מעלתם היתירה של בני ישראל בהיותם עבדים מתוך שמחה. (עיין בשיחות מנחת אשר שמות עמוד ק"ס).

אך ברבות הימים ירדו ישראל ממעלתם, הפשיטו עדיים מעליהם ושוב לא שמחו בשמחת העבדות, ושירת המלכות פסקה מפיהם, המשיכו לעבוד את אלקי אבותיהם, אך שוב לא עשו כן בשמחה ובטוב לבב. ועל זאת באה עליהם התוכחה שבמשנה תורה "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

בא וראה מש"כ הרמב"ם (סוף הלכות לולב):

**"השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל – ל
שצוה בהן עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי
להפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך
בשמחה ובטוב לבב".**

ולכאורה מבהילים ומתמיהים הדברים וכי משום העדר שמחת המצוה

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב

באו עלינו כל הרעות האלה? וההכרח, ששמחת המצוה לא מדת חסידות היא, ולא מעלה יתירה בלבד, אלא עיקר העיקרים ויסוד היסודות בעבודת הא-ל, הלא רחמנא ליבא בעי, ורק ההתפעלות ושמחת הנפש יטהר נפש האדם בשפע קדושת המצוות.

אמנם כשנתבונן בדברי קדשו ובלשונו הזהב של אדוננו הרמב"ם נראה ששמחה זו שני פנים לה, "השמחה שיעשה האדם בעשיית המצוות" ענין אחד הוא, ומשנהו "ובאהבת הא-ל שצוה בה". השמחה בעשיית המצוות שמחת העבדות היא, קיום המצוות על פרטיהן ודקדוקיהן עבודת עבודה היא ועבודת משא, בכך נבדלים אנו מאומות העולם להיותנו עבדים לאל עליון אבינו שבשמים. אך שמחה נוספת לנו שמחת האהבה והדביקות "באהבת האל שצוה בה".

שמחה זו שמחת בנים היא מאהבת האב ולא שמחת עבדים, ושמחה כפולה היא זו, כשם שכל הוויתנו הויה כפולה היא "בנים אתם לה' אלקיכם" מחד, ו"עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" מאידך, וכמבואר בזוה"ק פרשת בהר שכל אחד מבני ישראל חייב לעבוד את הקב"ה בדחילו ורחימו, באהבה וביראה, באהבה כי בן הוא וביראה כי עבד הוא.

והשמחה משותפת לשתי הבחינות גם יחד, שמחת האהבה ושמחת היראה, כן, שמחת היראה הלא "גילו ברעדה" כתיב (תהילים ב' י"א), שמחים אנו שיראת ה' אופפת אותנו ויראים אנו מהדר גאון עוזו ית"ש.

משחר ילדותנו רגילים אנו לחשוב שהשמחה והיראה תרתי דסתרי הם, יריבים הם ואינם יכולים לדור במדור אחד, אך אין הדבר כן, רעים אהובים הם ומשלימים הם זה את זה.

ראיה לדבר, הנה במצות מעשר שני נאמר "למען תלמד ליראה" וכבר כתבו התוס' בב"ב (כ"א ע"א ד"ה כי) מהספרי דכאשר היה עולה לירושלים והיה רואה הכהנים בעבודתם "היה גם הוא מכוון ליראת שמים". ולכאורה חושבים היינו שבירושלים בימי המועד לא היה מקום לשמחה כלל, הלא אלפים ורבבות היו עולים ירושלימה עם מטרה אחד בלבם

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב

"למען תלמד ליראה!"

אך מאידך מצינו (מדרש ריש פקודי):

**"קיתון אחד היה חוץ לירושלים וקיתון של חשבונות היו
קורין לו, כל הצריך לחשב היה יוצא לשם, שמא יחשב ויצר
לו וירושלים משוש כל הארץ כתיב בה!"**

**למען תלמד ליראה במשוש כל הארץ, שמחת היראה עבודה גדולה היא
וצריכה תלמוד!**

**וזו שמחתנו בימי הדין והרחמים, וכדברי הנביא "לכו אכלו מעדנים,
שתו ממתקים שלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדוננו, חדות ה'
היא מעוזכם!" (נחמיה ח', י').**

בגיל וברעדה בשמחה וביראה מתקרבים אנו לימי הדין.

**הקב"ה יכתבנו ויחתמנו בספרן של צדיקים גמורים לחיים טובים
ולשלום**

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

